

Akspraksinji se ni treba za vsako ceno poročiti.

Sabina s svojo domišljijo, pametjo in pogumom omogoči razplet zgodbe, previdnega Tomaža pa tudi prepriča, da premaga svoj strah in se izkaže v najboljši luči. Spoznava, da moramo drug drugega sprejemati z dobrimi in slabimi lastnostmi in se presojati v odnosu do resničnosti, ne pa zgolj skozi medsebojne odnose, zato Sabina ne obsoja Barbare, ki je zaradi svojega ljubosumja stvari do nepreglednosti zapletla. Vsako človeško in vilinsko bitje ima svojo napako, ki ga šele naredi posebnega in zanimivega. Tako tudi vile niso nekaj idealnega, ampak so vile za vsakdanjo rabo.

Dikcija nadzgodbe je čista, zapisane besede so središčne, dialogi tečejo gladko. V vložnih zgodbah pride do izraza stilizacija, lirični deli se izmenjujejo z izrazito humornimi. Upovedene osebe in živali so predstavne in psihološko prepričljive, pogled na svet, ki ga skozi njihove oči zapisuje avtorica, pa je odprt, topel in svetel.

»Vile obstajajo!« vzkliknejo po razpletu zgodbe otroci, saj so se znova zavedli skrivnostnosti človeškega bitja in sveta.

Knjiga se je uvrstila med pet finalistov za nagrado večernica '99.

Lidija Gačnik Gombač

O PUSTU IN ZAKLETEM GRADU

Uredniški premisleki ob izdaji ljudske pravljice

Pust je vojak za časa rimskega cesarstva. Ko se postara, ga odslovijo in mu za popotnico dajo samo plašč in hlebec kruha. Na poti domov se ustavi v zakletem gradu, v katerem gospodarijo vrage. Pust jih z zvijačo premaga in nažene nazaj v pekel. Naslednji dan priredijo veliko slavlje, ker je zakleti grad odrešen. Od takrat dalje prihaja Pust vsako leto na grad in skupaj pustujejo in se veselijo, ker je vrage pregnal iz gradu. Tako je še dandanes.

Takšen je povzetek vsebine slovenske ljudske pravljice *O Pustu in zakletem gradu*, ki je novembra 1999 izšla pri založbi Slovenska knjiga. Pravljico je pred štirimi desetletji povedal dolenski pravljicar Anton Dremelj - Resnik, zapisal in posnel pa Milko Matičetov. Za knjižno objavo jo je priredila Anja Štefan, ilustriral pa Marjan Manček. Do objave v slikanici je pravljica obstajala le

kot govorjena pripoved ustnega izročila, zapisana in posneta v narečju.

Pri uredniški pripravi besedila se nam je zdelo pomembno dejstvo, da je ljudska pripoved živ organizem in ne dokončen literarni dokument, da je njen medij drugačen od papirja — da so to glas, mimika, kretnja ... Želeli pa smo ljudsko besedilo približati sodobnemu otroku, dati pravljicam, povedkam, pesmim iz slovenskega izročila življenje za današnji čas, za današnjega bralca. Kajti če prenehajo obstajati v človeškem spominu, so izgubljeni za vse čase.

Kot urednica sem se zavedala, da se pri prenosu v zapisano obliko ne bomo mogli izogniti prirejanju. Odločila sem se za avtorsko priredbo besedila. K temu me je med drugim napeljalo spoznanje, da se govorjena pripoved na svoji naravni poti od ust do ust tudi spreminja, ko kateri od členov v verigi kaj pozabi,

doda ali pa morda zavestno zamenja, da bi pripoved prilagodil trenutnemu poslušalstvu. Sodeč po izredno ugodnem odzivu pri bralcih, se je takšna, čeprav občutljiva in zahtevna odločitev izkazala kot pravilna.

Priredbo za objavo v knjižnem jeziku je narekoval moj trden namen, preseči regionalno obarvanost tudi v jeziku – tako kot jo besedilo presega v svoji sporočilnosti, ki je vseslovenska. Prirediti je bilo treba posamezne besede ali besedne zveze (na primer pogoste zveze za + nedoločnik), tu in tam zamenjati besedni red in popraviti nekatere nedoslednosti, ki se v pripovedovanem besedilu izgubijo (ponavljanje, neenotno vikanje in tikanje v dialogih, nedosledna raba časov, zapleteni premi govori, nejasno zarisovanje prostorskih razmerij...) Zavestno sem kot doga-

jalno ozadje pravljice pustila rimsko cesarstvo, čeprav je v zgodovinskem smislu nezdružljivo s srednjeveškim graščakom. Razumela sem ga pač kot nek imaginaren, pravljичni čas, ki ni zdaj, ampak nekoč, pred dawnimi časi, kot detajl, ki je nekdanjemu poslušalcu pomenil širitev domišljije prek meja znanega sveta.

Da bi se pripoved kar najbolj dotaknila današnjega (vizualno usmerjenega) otroka, smo jo v založbi odeli v obliko slikanice in jo opremili z vrhunsko ilustracijo. Besedilu smo dodali tudi spremno besedo. Slikanica o Pustu je morda res primerna predvsem za otroke, stare od tri do devet let, je pa s svojim sporočilom in poslanstvom namenjena tako otrokom kot odraslim.

Danica Štumerger Novosel

Razmišljanje o objavljanju in prirejanju ljudskih pripovedi

Že nekaj let za otroški tisk prirejam ljudske pripovedi in se ob tem nenehno sprašujem, kakšen način prirejanja naj bo pravi: tak, da bo do pripovedi spoštljiv in hkrati ploden za njeno nadaljnje življenje. Spoznavam, kako težko je hkrati zadovoljiti folkloristično stroko, urednike, literarno kritiko ter odraslega in predvsem otroškega bralca. Folkloristična stroka želi in tudi mora ohranjati gradivo v kar najbolj pristni obliki. Tudi sama se »surovega«, neprirerejenega gradiva najbolj razveselim, veliko vprašanje pa je, ali tako objavljene pripovedi med širšo publiko res lahko zaživijo. Bralci ljudskih pripovedi so v današnjem času največkrat otroci ali ljudje, ki se z otroki

ukvarjajo. Glede na to, da se z ljudsko pripovedjo ne ukvarjajo strokovno, ampak jih zanima predvsem zgodba, samodejno pričakujejo, da bo ta zgodba povedana v tekočem, razumljivem, bogatem in seveda knjižnem jeziku – pač tako, kot je to v navadi pri književnosti. Otroci le redko vztrajajo pri branju besedil, ki so jim zaradi jezika težko razumljiva. S tega stališča pristopajo k zgodbam, ki jih želijo objaviti, tudi uredniki.¹ Če se odločijo za objavo ljudske pripovedi, običajno želijo, da je ubesedena kvalitetno in hkrati neproblematično. Nanjo gledajo z merili, ki jih je vzpostavila literatura.

Interne knjižničarske raziskave² kažejo, da je delež izposojenih ljudskih

¹ V mislih imam urednike otroške književnosti, pod katerih okrilje poljudne objave ljudskih pripovedi največkrat spadajo.

² Pionirska knjižnica v Ljubljani, januar 2000.

pripovedi v primerjavi z deležem ostalega izposojenega knjižničnega gradiva zanemarljivo majhen. In vendar ima marsikatera ljudska pripoved toliko povedati, da se je vredno potruditi, da spet pride do ljudi. Kako?

Zaradi spremenjenega načina življenja postaja knjiga tista, ki ljudsko pripoved ohranja pri življenju. Tisto, kar je bilo najdeno kot živa govorjena beseda, mora – če naj se med ljudmi ohrani – zaživeti kot zapisana beseda, torej književnost. Sprejeti mora pravila neke druge igre. In tu prihajamo do dileme. Kako poskrbeti za izročilo? Tako, da ga ohranjamo zgolj v nespremenjeni obliki ali tako, da ga postavimo ob bok drugim besedilom, ki jih današnji bralci jemljejo v roke. Menim, da je potrebno oboje. Folkloristična stroka bi morala doseči, da bi še neobjavljene slovenske ljudske pripovedi izhajale v znanstvenih izdajah, ki bi vsem, ki jih zanima pristna podoba ljudske pripovedi, ponujale kar najbolj neoporečne prepise rokopisnega gradiva ali posnetkov z magnetofonskih trakov. Take izdaje bi pomenile vir pripovednega izročila, ki je neodvisen od literarnega stila določenega človeka ali časa, hkrati pa bi omogočale primerjavo originala in priredbe.

Ker pa znanstvene izdaje širšega kroga ljudi ne dosežejo, je smiselno, da se tiste pripovedi, ki se izkažejo za primerne, objavi v poljudnih izdajah, ki ponujajo priredbo. Kakšna naj ta priredba bo, je odvisno od izhodiščnega besedila samega. Če je neko pripoved ubesedil izvrsten ljudski pripovedovalec, ki je bil sposoben jasne misli in gladke besede, potem je smiselno, da priredba njegovo besedo kar najbolj upošteva. Če pa je gradivo, ki je vsebinsko bogato, ohranjeno v zelo suhoparni, jezikovno skromni ubeseditvi, potem najbrž zahteva večje prirejevalske posege. Konec

koncev je pripoved, ki je bila zapisana ali posneta, le ena izmed nešteti variant te zgodbe. Isti pripovedovalec bi jo že naslednjič morda povedal bolje; kako drugače bi jo lahko zasukal šele nekdo drug. Ali se – ko prestopimo od govorjene k pisani besedi – res moramo odpovedati pravici, da ljudski pripovedi krijimo obleko glede na svoje pripovedovalske sposobnosti in glede na publiko, ki ji je pripoved namenjena?

Pravljica *O Pustu in zakletem gradu* me je s svojo iskrivostjo in duhovito zapleteno zgodbo prevzela takoj, ko sem jo odkrila v Inštitutu za slovensko narodopisje v Ljubljani. Povedal jo je dolenski pravljicar Anton Dremelj - Resnik, zapisal in posnel pa Milko Matičetov.³ Matičetev Resnika ocenjuje kot najboljšega pripovedovalca, kar jih je med svojim dolgoletnim terenskim delom odkril znotraj slovenskih meja. Boljše pravljicarje, predvsem pa pravljicarke, je našel le še v Reziji. Resnik mu je povedal čez 60 pripovedi. Kar neverjetno se sliši, da je med jesenskim kuhanjem žganja eno samo pripoved lahko pripovedoval od polnoči do štirih zjutraj. V pripovedovalca se je razvil pod vplivom svojega deda, ki je bil tudi sam priznan ljudski pravljicar. O Resnikovi pripovedovalski uspešnosti in priljubljenosti na svojevrsten način govori tudi podatek, da je na dan njegovega pogreba otrokom iz domačega kraja odpadel pouk – šli so za pogrebom.

Pripoved *O Pustu in zakletem gradu* je torej povedal nekdo, ki ga je Milko Matičetov označil kot mojstra govorjene besede in ki je to – kot priča gradivo samo – tudi res bil. Zato sem jo za objavo priredila z velikim spoštovanjem do izvirnika. Ob delu sem spoznavala, da to ne more hiti le prevod iz narečja v knjižni jezik, saj s tem besedilo marsikje izgubi svoj ritem in zvočno sočnost, ki sta ga v

³ Zapisal v začetku 50. let, posnel pa l. 1959.

narečju tako zelo bogatila. Na mestih, ki jih je prevod v knjižni jezik zvočno zelo izmaličil, sem poizkušala vzpostaviti novo blagozvočje, ki bi se stapljalo z iskrivostjo govornega jezika. Poizkušala sem torej zgraditi besedilo, ki bi bilo v knjižnem jeziku gladko berljivo, ki pa bi hkrati vendarle še vedno dajalo slutiti živo ljudsko pravljico.

V primeru pravljice *O Pustu in zakletem gradu* je torej gradivo samo omogočalo in spodbujalo zelo veliko spoštovanje izvirnika. Zavedam pa se, da je ljudskih pripovedi, ki bi bile še lahko objavljene na tak način, zelo malo. Malo je pripovedi, ki bi bile ubesedene epsko široko, slikovito, brez zatikanj, napak in

stranpoti in ki bi bile vsebinsko ustrezne (otroškemu naslovniku primerne ter kljub spremenjenemu načinu življenja še vedno razumljive in pomenljive). Kljub vztrajnemu brskanju po arhivskem gradivu bi tovrstne pripovedi, ki sem jih našla doslej, lahko prešela na prste ene roke. Zato pač ne morem trditi, da je prirejanje s skrajnim spoštovanjem do izvirnega besedila edini pravi način prirejanja ljudske pripovedi za otroke. Gotovo si tudi marsikatera druga, ki je ohranjena v manj zveneči varianti, zasluži, da pride pred ljudi – v prenovljeni obleki.

Anja Štefan

»MOJA NAJLJUBŠA KNJIGA 2000« PO IZBORU MLADIH BRALCEV SLOVENSКИH MLADINSKIH IN ŠOLSKIH KNJIŽNIC

»Moja najljubša knjiga« je le ena od slovenskih nagrad za mladinsko književnost (poleg **večernice** in **Levstikove nagrade**), ki jo lahko za svoje literarno delo prejmejo mladinski avtorji.

Za razliko od omenjenih dveh mladinskih literarnih nagrad, o katerih odločajo odrasli – strokovnjaki s področja mladinske književnosti (strokovna žirija) pa za »Mojo najljubšo knjigo« velja, da so otroci – mladi bralci – tisti, ki odločijo, kateri mladinski knjigi in s tem tudi avtorju bo nagrada podeljena. Nagradjuje se najljubša izvirna slovenska knjiga in najljubša v slovenščino prevedena mladinska knjiga. Glasovanje poteka v določenem časovnem obdobju v knjižnicah, ki jih obiskujejo mladi bralci do približno 15. leta starosti. To pa so mladinski oddelki splošnih knjižnic in knjižnice na osnovnih šolah (šolske knjižnice).

»Moja najljubša knjiga« je pri nas edina literarna nagrada, ki jo podeljujejo mladi svoji **naj-knjigi** oz. **naj-avtorju**. Nagrajenim avtorjem se podeljuje vsako leto ob 2. aprilu, mednarodnem dnevu knjig za otroke, običajno v Pionirski knjižnici, enoti Knjižnice Otona Župančiča v Ljubljani (le leta 1999 je bila podelitev priznanj nagrajenim avtorjem v Knjižnici Mirana Jarca v Novem mestu), kar ni nikakršno naključje, saj je bila prav ta knjižnica pobudnica nagrade in tudi nosilka akcije.

Podobne nagrade v tujini niso redkost (npr. na Švedskem, v Avstriji, v Veliki Britaniji in še v nekaterih evropskih deželah ... ter tudi v ZDA in Kanadi).

Takšne nagrade, imenovane tudi '**otroški izbiri**' ('Children's Choice') vzbujajo veliko pozornost med mladinskimi literarnimi ustvarjalci, založniki, uredniki, starši, strokovnjaki s področja mla-